

„РЛФ“. БОРЕЦ ЗА ПАРТИЙНА ЛИТЕРАТУРА“

Брой 153 на „РЛФ“ се открива с карикатура от Александър Жендов „Пътя на надкласовото изкуство“. Карикатурата представлява кресло, на което е седнал Ал. Цанков с кървава брадва в отпуснатата си ръка. Край него е приклепнал художник, който лиже обувките на кръволака с върха на езика си. Това е цялото съдържание на карикатурата. Не зная защо, но на мене ми се струва тази карикатура много характерна за „РЛФ“ — и с определеното си отношение към буржоазните писачи, и с ненавистта и сарказма си спрямо онези, които зад шумната и пищна абстрактно-благородна фразеология прикриват страхливото си дезертьорство. Тази карикатура също така говори за едно художествено съзнание, което отсъжда изобразения факт като нещо чуждо, от другия, „отвъдния“ свят, гордо е със своята оценка, със способността си да отрече угодничеството, жалкия конформизъм, службогонството на буржоазните жреци на изкуството.

В своята книга „РЛФ“ В. Колевски набляга особено тъкмо на тази класова принадлежност на вестника, на това негово борческо начало, което като млад корен се провира между земните пластове, разбутва ги, освежава ги. То ражда забележителна енергия, която превърна вестника в трибуна на революционната мисъл, на пролетарското класово осъзнато действие. В много труден и сложен исторически период „РЛФ“ отстояваше партийната правда, воюваше за чистота на идейните позиции, за повече доблест, активност, себесторичане в жестоката класова битка. В. Колевски в книгата си показва литературни процеси от онова време, логиката и диалектиката на развитието на вестника с научна последователност и воюваща воля на публицист. Оценките на автора са ясни и категорични, колебанията при среща с противоречивите явления са по-малко, целенасочеността — повече. Езикът на В. Колевски е ясен, стегнат, точен, той не обича украшенията,

везбарството. Всичко това още веднъж ни подсказва от какво е изграден в основата си авторовият стил — това е убедеността, борбената убеденост, която е готова да защитава с всички сили истината, до която се е добрала.

Основните раздели в книгата на В. Колевски са следните: „Литературен фронт на работническата класа“, „Литературата — част от общопролетарското дело“, „Творци и пропагандисти на новото изкуство“, „Съветската литература и „РЛФ“ и накрая са поместени документи за инкриминиране на „РЛФ“, запазени в Централния партийен архив.

В първата част на книгата си В. Колевски пише за организацията на вестника, за неговото основно предназначение, за редакторския му колектив, състоящ се от Т. Павлов, Хр. Радевски, Н. Ланков, П. Буюклиев, А. Тодоров, Л. Огнянов-Ризор и за кратко време Г. Бакалов. По-късно, отбелязва В. Колевски, в „разширената редакция“ влизат Г. Караславов, ив. Руж, Б. Милев и завърналите се от СССР С. Гановски и Ал. Жендов. Авторът правилно изтъква, че още с първия си брой през декември 1929 г., вестникът застава на ясни класови позиции, на страната на работническата класа и нейната партия. Не случайно още в този първи брой се появява статията „На ясна класова позиция“, в която се изтъква ролята на пролетариата и неговото изкуство у нас в противовес на буржоазното изкуство. Задачата, която се поставя още в тази първа статия на вестника — да се „създаде едно оръжие по-често в общата борба, като се почне (тя никога не е преставала) безпощадна борба против буржоазната култура и изкуство“ — се осъществява в периода на излизането на вестника до неговото закриване от буржоазната цензура през 1934 г. Това, че у нас след Септемврийското въстание, само четири години след събитията от 1925 г., се появи отново вестник с такова революционно съдържание, с такава широка програма за борба про-

тив духовното влияние на буржоазията върху нашата интелигенция, говори за настроението сред народните маси в България, за грамадното влияние на партията сред тях. Излизането на „РЛФ“ — пише В. Колевски — „е резултат по-скоро на настъплението на революционните сили, отколкото за никакво „смекчаване“ на самата буржоазно-фашистка диктатура.“ Освен това през този период започва известната световна икономическа криза, която още повече разклаща позициите на капитала. В такъв момент, когато имаме, от една страна, нарастване на революционната мощ в страната, а от друга — все по-силна става опасността от фашизма и милитаризма, се появява „РЛФ“, който заедно с останалият партийен печат воюва за интересите на нашето работничество. Безспорно „РЛФ“ през време на своето съществуване не можеше да избегне грешките на левосектанството, тъй като самото партийно ръководство бе завладяно от силите на левосектантите. Ние знаем на колко опасности изложи, какви щети нанесе левосектантският курс на революционното движение в България. Това в същата степен се отнася и за литературата и изкуството. И ако днес отново се върнем към „РЛФ“, ние ще останем в недоумение от ограничениото разбиране на лозунга „класа — против класа“, от безподобната бърканица при оценяване на литературното ни наследство, от изобилието на етикетите „реакционен“, „фашистки“ писател. Всичко това безспорно е съдействувало за известно изолациране на пролетарските писатели. В такъв смисъл имат основание част от острите критики по отношение на „РЛФ“ в нашата съвременна литературна мисъл.

Но заедно със сектанството в „РЛФ“ се налага и една друга тенденция — която е основната, най-важната и която всъщност определя приноса на „РЛФ“ за нашето литературно развитие. А това е, че „РЛФ“ защитаваше страстно и вдъхновено принципа на партийността в изкуството, отстояваше в условията на реакционните режими идеята за литература, изцяло отдадена на делото на работническата класа. Релефовци поставиха пред трудовата ни интелигенция големите въпроси на общественото развитие, разкриваха вдъхновяващия комунистически идеал. И ако нашата интелигенция се отвърна решително от фашизма, въпреки демагогските призови на „родолюбци“ като фашиста Бадев, една от причините е и тази, че „РЛФ“, заедно с останалия партийен печат направиха всичко възможно, за да станат крайно непопулярни теориите на фашистката идеология. Класовата защита на хумани-

стичните принципи в „РЛФ“, зоркия му поглед, усещането му за чистоплътен възпитаваха в българската интелигенция съзнание за логиката на обществените борби, за техния смисъл и съдържание. Разбира се, тук трябва да се има предвид още, че „РЛФ“ не бива да се разглежда като застинало цяло. И то по две причини. Първо — самите сътрудници и редактори на вестника са застъпвали по редица въпроси различни мнения, и второ — в своето развитие „РЛФ“ еволюира към освобождаване от грешките на сектанството, към по-ленинско разбиране въпросите на изкуството.

В раздела „Литературата — част от общопролетарското дело“, В. Колевски разглежда идейно-теоретическите принципи на вестника, свързани с проблемите за партийността и ленинизацията на културния фронт у нас. Във връзка с първия проблем — за партийността, авторът цитира статия на „РЛФ“, и заявява, че „вестникът пръв в нашата литературна история последователно и упорито защитаваше партийността, т. е. социалистическия реализъм“. Според В. Колевски до тогава повече или по-малко въпросите на партийността и партийното ръководство са били поставяни епизодично. За доказателство той привежда и цитат от Г. Бакалов през 1932 г.: „Едва със започването на „РЛФ“ си проби път, наложи се като господстваща линия идеята за партийността в изкуството, която само в плаха и неразвита форма се е срещала в някои от по-ранните писания.“ В дадения случай преценката на В. Колевски е категорична и тя сочи голямата роля на „РЛФ“ при утвърждаване на партийните принципи в нашата литература. И наистина значението на „РЛФ“ в изграждането на творци като Г. Караславов, Хр. Радевски, Кр. Велков, Ал. Жендов и др. е несъмнено. „РЛФ“ наистина в редица статии поставя въпроса за партийността и то вече с явния стремеж да застане на ленински позиции по тези въпроси. Същевременно обаче, струва ми се, че теоретическият принос на Дядо Благоев и Г. Кирков, блестящо защитен с поезията на Смиренски, трябва да бъде изтъкван още по-ясно, в която насока полага усилия и самият В. Колевски.

Тези първи колоси на пролетарската художествена мисъл у нас достатъчно мотивирано защитиха партийността в изкуството, въпреки отделни свои грешки при оценката на литературното ни наследство. Затова, че литературата е част от общопролетарското дело, че изкуството трябва да служи с всички свои сили на пролетариата, че партията има

право и е длъжна да направлява литературния живот. Д. Благоев, за чест на родното комунистическо движение, имащо установено мнение. В свои статии и бележки Д. Благоев последователно защитаваше партийния принцип в аспект, който го доближаваше твърде близко до позицията на Ленин. И не е ли това причината, за да застане и „РЛФ“ още със самото си появяване на определени класови позиции? Вярно е, че Плеханов влияеше върху литературните възгледи на първоучителите на комунизма в България, но същевременно тези първоучители успяват в много отношения да преодолее Плеханов и това е тяхна несъмнена заслуга. Възпитаната от Благоев пролетарска интелигенция у нас тоеше на твърди партийни позиции и това ѝ даде възможност, въпреки тежките удари през 1923 и 1925 г., бързо да изправи глава, за да стане отново движещ фактор в духовния живот на страната. В такъв смисъл приносът на „РЛФ“ се заключава главно в това, че пръв след 1923 и 1925 г. издигна отново високо партийното знаме на Дим. Благоев, знамето на класовата непримиримост и твърдост, че въпреки терора, преследванията, той възропта срещу унинието, безволието, срещу отстъплението, резигнацията и заяви ясно и открито, че борбата продължава — великата класова борба на нашата работническа класа. В един такъв исторически момент да събереш активното бойно ядро на пролетарската интелигенция в едно, да го подготвиш за бой, да го направиш ударна настъпателна сила — съвсем не е малко. Но може би най-големият принос на „РЛФ“ беше в другото (така е поне в областта на теоретичната мисъл) — че той проведе, поточно на неговите страници се поведе борбата за ленинизирание. С други думи, — „РЛФ“, който в устата на някои едва ли не е синоним на догматизъм и сектантство, създаде период в литературното ни развитие именно чрез отричане на догматизма и сектантството, тъкмо чрез освобождаването си от тях. В. Колевски посочва редица материали на Ризор, Вл. Топенчаров и други, както и някои статии на Н. Ланков, които са пример за неразбиране на марксистко-ленинската политика в областта на литературата през този период. Тогава не се разбира, че „в общия поход срещу реакцията пролетариатът трябва да умее да слотва и използва силите на всички демократични и прогресивни елементи и от тая гледна точка да оценява и техните действия, теории, творчество и т. н.“ Например Ризор в своя статия пише: „В социалната борба ние признаваме изкуството за нещо, но преди всичко като

партийци. И всеки, който не е с нас, е против нас“. Както се вижда и от този цитат, основната слабост в случая е неразбирането на въпроса за съюзниците или за така наречените спътници.

В същото време обаче във вестника намират място и други мнения, които се основават на едно по-съвременно ленинско разбиране на тази проблематика. Така например Т. Павлов, който още преди излизането на „РЛФ“ започва борбата за ленинизирание на културния ни фронт, в брой 22 на вестника пише статия за значението на отделната творческа личност. В тази статия той подчертава, че „както пролетарската култура в никой случай не означава пълно, безусловно, всецяло отричане на буржоазната такава (сам Ленин осмя престаралите се „пролеткултовци“ в СССР), така и пролетарското изкуство, в частност, не означава пълно, безогледно отричане на всичко в досегашното изкуство.“ Така постепенно се подготвя почвата и за онези статии на Хр. Радевски и А. Тодоров, където по-определено ще се защитава мисълта за диференцирано отношение към художниците, които още не са приели напълно идеите на партията, но творят изкуство, блиско до борбите на народа, от неговите стремежи.

Тук ми се струва, че В. Колевски е имал възможност не само да постави, но и да разработи по-подробно и един друг въпрос — за реализма, за неговото разбиране от сътрудниците на „РЛФ“. По въпроса, че изкуството трябва да служи на пролетариата, че то трябва да бъде негов щит, те до един са били съгласни. И в името на този боеви характер на изкуството те отдават всички свои сили и талант. По другия въпрос обаче, — за реализма, за неговия характер и съдържание, мненията в „РЛФ“ съвсем не са единни. Вярно е, че и В. Колевски споменава, макар и твърде мимоходом за това, когато пише за неумението на релефовци да съединят диалектически партийността и теорията на отражението. Някои сътрудници, като Ризор и Б. Милев отстояват такова разбиране за съвременното изкуство, в което главното е рушенето на старите форми и идеята за едва ли не непосредствена връзка на формите със съвременния индустриален пейзаж. Като подценяват психологията в съвременния творчески процес, те наблягат на политическия, едва ли не пряко агитационен момент. Тук е необходимо да се отбележи и контактът, който се осъществява от вестника с немските пролетарски писатели, със спартакистите. Не е случаен фактът, че още със самото излизане на вестника Ризор например защитава принципите на кон.

структивизма в архитектурата, защото този конструктивизъм търсел истински съвременни архитектурни решения, а в театъра като положително явление сочи тъкмо агитпроптрупите, ТРАМ. Освен това е съвсем явно преклонението му пред пролетарския съветски „футурист“ В. Маяковски. Б. Милев пише информация за Майерхолд, написана с очевидна симпатия към неговите режисьорски експерименти; подобни са и информацията за колектива на сините блузи, който излиза с такива основни задачи: 1. Конкретизация на темите. 2. Организирано използване на резултатите от работата. 3. Активизиране на публиката. 4. Устройване на представления от агитпроптрупата и в селата. Вярно е, че тези принципи се отнасят за партийна агитпроптрупа. Но освен това те са своеобразен синтез на театрална програма с непосредствени агитационни, политически цели, която оставя психологическия рисунък в подчинено положение. Тук не е трудно да се направят алузии и с опитите на пролетарския театър на Пискатор, с първите агитески на Бертолт Брехт. Струва ми, че и дейността на Ал. Жендов от този период има твърде много общи черти със свхащанията на тези редактори на вестника. Илюстрациите, карикатурите, фотомонтажите, които намират място в „РЛФ“, говорят за определено предпочитание към гротеска, към заострена начупена форма, към онзи маниер, който се мъчи с един шрих, с един замах да схване главното, същественото в явлението. Тук аз виждам приближаване до стила, до динамичния, едър, обобщаващ почерк на един Маяковски например. Тази линия, която намира творческо възлещение не само в работите на карикатуристите, но и в постиженията на някои наши пролетарски очеркисти, е свързана твърде тясно с живота на пролетарския град, с неговия индустриален вид, както и с влиянието на европейската революционна графика и живопис от това време. Тук зад силуетите на фабриките, зад символа на жизненото явление често се губи психологическата подробност, битовият акцент. Групата от „РЛФ“, за която става дума, е някак си по-откъсната от цялостното развитие на българската култура, при нея моментът на взрива, на прекъсването, на отрицанието е по-силен и категоричен. Разбира се, и това явление не бива да се разглежда като единно, и тук са много противоречията, и тук постепенно се изживяват редица творчески недоразумения.

По-мощната група във вестника е тази, която макар и трудно, но по-определено осъзнава необходимостта от ново отношение към литературното наследство,

от по-органично следване на националната традиция, от по-голямо разширяване фронта на прогресивните художници. Без да се затварят в малкия кръг на своя авангардизъм, те постепенно разширяват терена, преодоляват съпротивата. Те разбират, че за пролетарското изкуство е нужна по-широка база, че за да въздейства нанстина на народа, прогресивното изкуство трябва да черпи по-мощно храна от традициите, да обедини повече художници, които да създават близки до народа, „по-качествени“ художествени произведения. Не е случайно, че още в бр. 24 Хр. Радевски отговаря остро на статията на Ризор, като намира конструктивизма — „модна думичка“ и подчертава, че „борческият пролетариат не руши безогледно“, че борбата, която се води, не е просто борба за форми, а преди всичко за съдържание, за ново съдържание. Хр. Радевски е принуден да брани и Смирненски от обвиненията, които се отправят срещу него, като заявява, че Смирненски е истински пролетарски поет.

В. Колевски подробно проследява етапите на борбата за ленинизирване на литературния фронт у нас на страниците на „РЛФ“. Той изтъква големите заслуги в тази насока на неговите редактори и сътрудници като Г. Бакалов, Т. Павлов, С. Гановски, Хр. Радевеки, А. Тодоров, Г. Караславов, Ал. Жендов и др. Тук особено помагат превежданите статии на Ленин и Луначарски по въпросите на изкуството, както и други статии от съветски художествени теоретици. Авторът на книгата отделя специално място на отношението на редакцията на „РЛФ“ към фигурите на Дим. Благоев и Хр. Смирненски. Това отношение е пробния камък както за наличието на догматизъм, така и за успешните опити да се преодолее този догматизъм. За разлика от левосектантското партийно ръководство, което подценява особено ролята на Дим. Благоев, „РЛФ“ според Колевски заема по-правилно становище при оценката на Благоев. Колевски дава подробен материал за позицията на „РЛФ“ по този въпрос, като подчертава, че въпреки критиките отстрани, „РЛФ“ е защитавал истината за Благоев. И едва през 1933 г., под натиска на левосектантското ръководство вече „се чувствава пренебрежително левосектантско отношение“ към Д. Благоев.

Подробно се спира авторът и върху оценката, която се дава в „РЛФ“ на Хр. Смирненски. И това е съвсем справедливо. Ако разлистим пожелателите броеве на „РЛФ“ ние ще открием, че редица от неговите номера са посветени на Смирненски. Смирненски се чествува със статии, с възпоминания, с писма на

читатели, печатат се неговите стихотворения, хумористични и сатирични творби, белетристиката му, портретът му като вдъхновяващо знаме се вее от „РЛФ“. В Колевски с пълно основание разкрива еволюцията, която претърпява становището на релефовци към Смирненски. Постепенно на творчеството на Смирненски се отдава все по-голямо значение, все повече се преодолява ограниченото мнение за буржоазни елементи в поезията на големия пролетарски поет. Тук според мене трябва да се изтъкне още по-определено ролята на В. Ведов (Хр. Радевски) за разбиване на неправилните схващания относно Смирненски. „При това положение — пише В. Колевски, — излизането на посочените и други положителни материали в „РЛФ“ за Благоев, Кирков, Смирненски и Димитров не може да се пренебрегне иначе, освен като съпротива срещу левосектантството, като стремеж за отстояване на правилните партийни позиции по отношение на революционното минало в работническото движение и литературата. И тази съпротива, както се изтъкна, е резултат на здравите благоевско-димитровски традиции, съществуващи в партията, в това число и на литературния фронт.“

В. Колевски засяга и отношенията на релефовци към Гео Милев, Христо Ясанов и С. Румянцев, където се поставя отново въпроса за съюзниците, ахилесовата пета на „РЛФ“. Когато обаче пише за рубриката „Отвъд“ на вестника, за правилните и неправилните му рецензии за автори от „другия фронт“, В. Колевски според мене твърде малко се занимава с позицията, която „РЛФ“ заема към останалата литературна преса от този период, за контакта му с „Новис“ например, за полемиката му с вестника на Митов и т. н. Струва ми се, че по-подробното навлизане в тази проблематика би осветлило още повече дейността на „РЛФ“ и мястото, което той е заемал в литературните борби.

Във връзка с левосектантските грешки на „РЛФ“ В. Колевски поставя един интересен въпрос, на който той сам дава отговор. Затова ще си позволя да цитирам изцяло този пасаж: „Може би някой ще вземат повод от тия грешки и ще кажат: Видите ли, ако „РЛФ“ и писателите въобще бяха по-далеч от партията, от нейния централен комитет, те едва ли биха допуснали подобни грешки, не биха платили така скъпо за тях! Но едва ли може да има по-нелепо твърдение от това. Въпреки всички огорчения и поражения от погрешните възгледи, на които са били проводници, въпреки наказанията за оказаната съпротива на тия възгледи, въпреки творческите неуспехи, плод на

тия възгледи, всеки релефовец би посрещнал такава мисъл с недоумение. Защото тяхната заветна мечта е да служат чрез литературата на делото на партията. Ако има грешки, ако има слабости те ще се изправят не във, а вътре в партията. Трудна, много трудна е борбата за комунизъм, но всяко отклонение от пътя, който сочат неговите идеали, и по който води единствено партията на комунистите, е пагубна. И още — кой ще определи безпогрешно идеално правата линия за постигане на великата цел? Нали тя се открива чрез борбата в самия живот. И този живот показва, че партията намери сили да разкрие, разкритикува и преодолее грешките на левосектантството и с това да разчисти и пътя на нашата пролетарска, социалистическа литература — надеждна основа на съвременното ни социалистическо-реалистическо изкуство“.

Смятам, че това мнение на автора е много важно при оформяне на нашата основна оценка за „РЛФ“. С основание В. Колевски изтъква ентусиазма, волята, предаността на релефовци към партийното дело и същевременно усилията им да преодолеем ограниченото разбиране на въпроса за съюзниците, „спътниците“ — един проблем, който днес, при други обстоятелства, на друга плоскост се развива погрешно и пораженски например от китайските сектанти и догматици. Релефовци в последна сметка, въпреки известни заблуждения, които остават у тях даже и до края на издаването на вестника (особено в лицето на отделни редактори) все по-ясно разбират значението на съюзниците, на необходимостта от създаването на единен, прогресивен литературен фронт, от изграждането на литература, която да бъде революционна и същевременно да е с „по-високо качество“, за да стигне до читателя и му въздейства с ония художествени възможности, които са привилегия тъкмо на изкуството.

В. Колевски отделя доста страници и на другите два раздела от книгата си. Той проследява печатаните творби във вестника, като подчертава, че главната им отличителна черта е „единството на естетическия идеал в тях“. Авторът е наясно и с трудностите, които се стояли пред релефовци: обстоятелството, че създават ново изкуство, с нови герои, с нова проблематика е затруднявало значително авторите. Колевски изтъква постиженията на писатели като Крум Велков, Хр. Радевски, Г. Караславов, Мл. Исаев, Н. Ланков, Кр. Белев, Кр. Пенев, А. Тодоров, Т. Генев и др. В „РЛФ“ се появяват и първите произведения на А. Гуляшки, П. Вежинов, Челкаш и т. н. Според мене В. Колевски убедително защитава тезата, че „РЛФ“ не

е бил само пропагандатор на новото изкуство, но че тук са се раждали и образци на това изкуство с несъмнени художествени качества. В „РЛФ“ се повежда постепенно все по-голяма борба за творческо многообразие в пролетарската литература, за по-висока художественост, за разкъсване на тесните ограничения, за откриване на действени способности за проникване в епохата, в духовния свят на съвременника. В това отношение смятам за свой дълг да цитирам два пасажа от статии на Хр. Радевски: „Все поради това сектантство в тематиката в нашата художествена продукция са съвсем слабо застъпени извънпартийните работнически и дребнобуржоазни слоеве, както и откъснат лагер в тяхната интимна страна, в тяхната психика и бит“. А ето и другият цитат: „Партийността на пролетарската белетристика се състои не в това да даваш готови, стереотипни образи на непоколебими борци. . . , а да разкриеш пружините, които карат хората да действуват така или иначе, да дадеш тези хора като живи организми с техните положителни и отрицателни качества, с техните психологически колебания под влиянието на външните фактори. . . “ В тази сложна и трудна борба на „РЛФ“ се възпитава нашата интелигенция, калява се нейната непреклонност да се бори срещу реакцията и фашизма в името на социалистическите идеали. Тук авторът изтъква и значението на „РЛФ“ за оформяне на големия ни национален поет Н. Вапцаров.

Струва ми се, че в този раздел В. Колевски е допуснал една несправедливост към литературната критика на „РЛФ“, а оттам и към съвременната ни литературна критика. Смятам, че мнението, според което критиката е най-слабото звено в „РЛФ“, и то „значително по-слаб сектор“, не може да бъде защитено лесно. Фактът, че в „РЛФ“ сътрудничат Г. Бакалов, Т. Павлов, Ризор, А. Тодоров, Вл. Топенчаров, Ив. Руж, П. Зарев, Б. Милев и др. говори за активност на критиката. Второ, фактът, че редица от писателите-редактори излизат със статии във вестника не бива са се смята за неенормален. Напротив, в редица от европейските страни писателите участвуват дейно и като критици, те излизат много често в печата със статии, есета, рецензии, бележки и т. н. Неправилна е тъкмо „националната ни традиция“ писателите съвсем рядко, епизодично да участвуват в литературния ни живот и като критици. Освен това В. Колевски прави такъв извод за критиката: „Липсата на организирано и сплотено ядро от талантиви критици, които да минат през горнилото на трудолюбия печат — не е

ли това една от съществени причини за сериозните грешки и лутания, допуснати от литературната ни критика след 9 септември 1944 г.!“ Според мене, въпреки някои основания на автора, не може да се говори така едностранчиво за недостатъците на нашата литературна критика. Първо, защото тази критика и преди 9 септември прояви значителна дейност в лицето на свои представители като Г. Бакалов, Т. Павлов и редица други автори, които сътрудничеа в прогресивните литературни вестници и списания. Дори мисля, че не са много странните, които могат да се похвалят с такава прогресивна засоченост в критиката си през този исторически период. Колкото за времето след 9 септември, тук причините са много по-комплицирани, задачите, които стоят пред критиката ни са твърде своеобразни, за да съдим толкова рязко за състоянието на съвременната литературна критика. Този въпрос според мене е по-сложен и той трябва да бъде анализиран много по-подробно и всеотранно.

В. Колевски отделя много внимание на „РЛФ“ и като пропагандатор на съветската литература и култура у нас. Това фактически е било една от основните политически цели, които е преследвал „РЛФ“ — да запознава нашия народ, нашата трудова интелигенция с успехите на съветското изкуство и култура, с постиженията на СССР във всички области. И наистина няма в този исторически период друг печатан орган у нас, който толкова пълно, така възторжено да пише за развитието на съветската литература и изкуство. Тази дейност на вестника се засилва особено във втората половина на неговото издаване. Колевски сочи за пример два броя от вестника — 145 и 173 — които се посвещават на съветската книга.

В „РЛФ“ се печатат обширни статии за съветските писатели. Така например във вестника широко се обсъжда литературният принос на М. Горки в изграждането на съвременното съветско изкуство. И това е толкова по-важно, като се има предвид колко всеотранна е литературно-организационната и творческа дейност на основоположника на изкуството на социалистическия реализъм в СССР. Името и делото на Горки се използват в борбата за ленинизация на литературния ни фронт. В. Колевски се спира доста подробно на оценката на релефовци за Вл. Маяковски. Тук авторът посочва редица от слабостите на редакцията в това отношение, като влиянието на РАПП при определяне позицията на „РЛФ“ към големия съветски поет. В. Колевски изтъква също така, че към Маяковски често се подхожда със същата мярка, с

каквато се подхожда към така наречените спътници. Заедно с това В. Колевски подчертава, че истинското отношение към Маяковски е било положително. „И така — пише В. Колевски — дилемата „за“ или „против“ Маяковски, намерила отражение и в „РЛФ“, се решава в полза на поета. Неговата поезия е в унисон с политическите и естетическите възгледи на писателите от „РЛФ“, подкрепя активно тяхната борба, подпомага техните творчески търсения.“

В „РЛФ“ се печатат редовно произведенията на съветски поети и белетристи. Със стихотворения или статии за тях, както изтъква авторът на книгата, в „РЛФ“ са представени Д. Бедни, М. Светлов, Е. Багрицки, А. Жаров, Н. Асеев, П. Уткин, В. Инбер и др. Белетристиката и драмата се застъпват с имената на Гладков, Фадеев, Серафимович, Афиногенов и др.

Трябва да изтъкна, че в този раздел Колевски е извършил много за допълняне картината за влиянието на съветската литература у нас през 30-те години. Във връзка с основната си тема, авторът на книгата проследява и развитието на преките контакти и културните връзки между български пролетарски писатели и СССР.

В своята книга „РЛФ“ В. Колевски е

работил сериозно, задълбочено върху един период от нашата литература, оценките за който често пъти са твърде противоречиви. В. Колевски подробно и аргументирано излага своята гледна точка, в която дейността на „РЛФ“ с основание се разглежда като положителна, въпреки редица слабости, допускани във вестника. Авторът излага систематично фактите и чрез тях върви към обобщенията и теоретичните си изводи. Този подход понякога не помага достатъчно за работата на аналитично-теоретичната мисъл, но той предпазва във всеки случай от абстрактно разглеждане на явленията. Приносът на В. Колевски в изследването на „РЛФ“ е несъмнен, не само защото книгата му е първият по-крупен труд у нас по този въпрос. С констатациите си за дейността на „РЛФ“, за мястото, което е заемал в културния ни живот, за ролята му за ленинизирание на литературния фронт и т. н., „РЛФ“ на Колевски надхвърля рамките на обикновеното изследване. Тази книга е една позиция относно пътя на пролетарската литература, относно нейната класова същност, относно ролята ѝ в развитието на революционния процес в България.

Чавдар Добрев

СЪВЕТСКО ИЗСЛЕДВАНЕ ЗА ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ

Напоследък съветската славистична наука проявява доста голям интерес към историята на нашата литература. И веднага трябва да се каже, че от нейния поглед все още отбягват проблемите на старата българска и възрожденска литература. А в тази насока има какво да се издирва, засягащо историята на руската и българската литература. Хубава илюстрация на тази мисъл е обстойният и ценен труд на А. Н. Робинсон „Историкография славянското възрождение и Паисий Хилендарски“ (Москва, 1963, 139 с.), написан във връзка с Петия славистичен конгрес, който се състоя в София през месец септември 1963 г.

Личността и делото на Паисий Хилендарски отдавна будят интерес у руските слависти, проявяващ се предимно в археографска насока (В. И. Григорович, Ю. Ив. Венелин, О. Бодянский, Вл. Ламански, П. А. Лавров и др.). Нещо повече дори — в научната литература Паисий е въведен от руския учен В. И. Григорович през 1852 г. След това инте-

ресът към Паисий постепенно нараства. Сега нов и особено важен момент е въвеждането на Паисий в историята на общославянските литератури, което за пръв път се появява в прочутата „История славянских литератур“ на Пипин и Спасович (1879 г.). Видният славист П. А. Лавров направи задълбочен историко-литературен анализ на „Одна из переделок „Истории славяноболгарской“ иеромонаха Паисия...“ (1895 г.). След дълго прекъсване на подобни научни публикации през 1941 г. се появи обширното проучване „Паисий Хилендарский и его „История славяноболгарская“ 1762 г.“ от акад. Н. С. Державин, поместено в неговия извесител „Сборник статей и исследований в области славянской филологии“ (стр. 63—124). И пак ново прекъсване, нарушено през 1963 г. с появата на горепосочения труд на А. Н. Робинсон.

При разглеждане на този труд веднага трябва да се каже, че той коренно се различава от всички изследвания (руски